

דבריהם ופניהם

גליון ט"ו (שנה ט') תשפ"א

מבאר תורתו של
מרן הגה"צ

רבי יונה הלוי

פארסט צ"ל

בעהמח"ס דברי יונה
וראש ישיבת ד'נייטרא

דברי יונה על פרשת בא

השי"ת ויתעורר לשוב לפניו וז"ש יורה חטאים בדרך. ודבר זה שחיים בלי התבוננות זה נורא מאד.

וידוע מש"כ הגר"י ענגיל זצ"ל [ציונים לתורה כלל יד] בטעמא דמילתא דהאיסור בטל בהיתר ואין היתר בטל באיסור דהענין דיש אל רוב כח לסלק שם אבל לא לתת שם דכל דבר המותר בעצמותו הוא היתר כי כל דבר שלא אסרתו תורה הוא מותר מאליו ורק הדברים שחידשה תורה שהם אסורים נתחדש להם שם איסור. והנה הביטול יכול לבטל מה שהוסיפה התורה ולכן כשהתערב איסור בהיתר הרי ע"י הביטול ברוב נסתלק ממנו שם האיסור משא"כ בהתערב היתר באיסור א"כ יצטרך הרוב לחדש אל ההיתר שם האיסור כמזהו ולזה אין להרוב כח לעשותו עיי"ש. והנה ענין הביטול הוא דכשמתערבים שני דברים נגדיים אז מתגבר הרוב ומכריע את המיעוט משא"כ כשאינם שני דברים נגדיים לא שייך ביטול ולכן מין במינו לא בטל דאין כאן כח נגדי וכן היתר בהיתר או איסור באיסור לא שייך ביטול דרק כשיש כח נגדי אז יש ביטול ברוב. ובהו ביארו האחרונים ג"כ מה שדבר שיש לו מתירין אינו בטל דכיון שיש לו מתירין לאחר זמן אינו מתעורר כח הנגדי והרוב אינו מתגברת על המיעוט.

ולפי"ז כן הוא ג"כ בהאדם שיש אצלו תמיד המחלוקה בין הרוב והמיעוט וכמשו"ל [קידושין מ:]: דאדם נידון אחר רובו רובו עבירות או רוב מצות. וכן הוא גם במחשבות המתרוצצות באדם דאם יש אצלו רוב של מחשבות קדושות, אז כשמתעורר אצלו כח העבירה ומחשבה אסורה מתעורר כח הנגדי ברובו ומבטל להעבירה שלא יוכל להכריע את האדם משא"כ כשהוא חי בלי התבוננות וכלי מחשבה רק מחשבות של ריקנות בלי תוכן של קדושה כלל הרי מחשבות כאלו נחשבים כקבוע שנידון בדין מחצה על מחצה כי מכיון שהמחשבות אין להם שום תוכן אין להם מציאות כלל וא"כ לא שייך לומר בזה ניגוד או ביטול ולכן נחשב כקבוע שא"א להזיז ממקומם. וא"כ אף כשהמה רק מיעוט יש להם דין מחצה על מחצה ושוב לא שייך בהם רוב המבטל.

ובזה יתיישב דברי המדרש הה"ד כובד אבן וגו' דהנה בארנו דאף שתכלית המכות היה לעורר את ישראל בהתבוננות באמונה בהשי"ת, אבל המצריים לא הגיעו לזה דע"י הסמיכות עינים של כח הטומאה לא נתנו המצריים לב להתבונן במצבם. וז"ש כובד אבן ונטל החול דבאבן אף שיש בה כבדות גדול עכ"ז יתכן להתגבר עליה ע"י כח גדול וכבוד ביותר וכן בחול אף שקשה ליטלה ממקומה כיון שהוא קטנה מאד אמנם גם בזה יכולים למצוא עצה לקבצם זה אצל זה עד שיכולים להובילם ממקום למקום כי כל דבר שיש לה כובד יתכן שיהיה כח מכריע שיתגבר נגדה אבל כעס אויל כבד משניהם דכיון שאינה מציאות כלל רק גוף של ריקנות, א"כ לא שייך אצלה הניגוד והביטול להתגבר עליה.

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגו' ולמען תספר באזני בןך וגו'.

ויל"ד למה נאמר בא אל וגו' ולא לך אל פרעה כמו בשאר המכות. במדרש איתא הה"ד [משלי כו ג] כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם וצ"ב השייכות לכאן. והנה האריכו המפרשים ז"ל דלא מציינו בציווי השי"ת למשה ענין מכת הארבה, ופירשו דמה שאמר לו השי"ת ולמען תספר וגו' בזה נכלל מכת הארבה דכתיב ביה לשון סיפור [יואל א ג] ועליה לבניכם תספרו. וברבינו בחיי כתב עוד דדבר זה נשאר לפלא עד היום הזה שהארבה אינו נכנס לגבולי מצרים אף כשהוא בסמוך לה ועיי"ש.

אמנם יש לבאר עוד ענין מ"ש למען תספר וגו' דהנה באמת כל מכה ומכה לא היה מאריך רק זמן מה ובודאי שאם היה המכה מאריך בלי גבול היה נשבר לבבו של פרעה ומצרים אבל השי"ת עשה כן בכוונה שיהיה תמיד התחדשות במכות אחרות ובשינוי טבע העולם בעינים אחרים כדי שעי"ז יתברר האמונה בלב ישראל שהשי"ת שולט בכל הבריאה ויכול לשנות הכל כמי שעושה בשלו כי הכל בידו ית"ש, וזה היה עיקר תכלית המכות. ובהו אפ"ל מה שאמר השי"ת למשה בא אל פרעה וגו' דיתכן שמושרע"ה היה סובר דאין כל צורך למכות חדשות, כיון שכבר די במכות של עד עכשיו לשבור קדקדך רשע, אמנם השי"ת גילה לו דתכלית המכות הוא לצורך גבוה לגלות מלכותו ית"ש בעולם.

וז"ש לו בא אל פרעה וכו' כלומר בא יחד עמי אל פרעה כי באמת שאני בעצמי וגילוי שכינתי בעוה"ז נמצא בכל מכה בתכלית נרצה כדי ללמד לבני ישראל בינה באמונה טהורה. ומובן בזה מה שאמר לו כי אני הכבדתי וגו' דלכאורה קשה דאין זה נתינת טעם ואדרבא כיון שהכביד לבבו אין סיבה להוסיף במכות. אמנם לדברינו יובן שהוכיח השי"ת למשה דהתכלית הוא לצורך גבוה להשריש האמונה בלב ישראל כיון דמצד הטבע לא היה צורך להרבות כ"כ במכות, אלא שאני הכבדתי את לבו שהמכות לא יפעלו עליו כדי שאוכל להוסיף עליו בהתחדשות של מכות אחרות, ועי"ז יגיעו בני ישראל לאמונה בה' והנה באמת פליאה עצומה שהמצריים בעצמם לא התבוננו ולא הבחינו בהמכות הגדולות הבא עליהם והחריב אותם עד הרמה והניחו את עצמם ללכת שולל אחר הכבדת הלב של פרעה ועבריו. אמנם מזה אנו רואים כח הטומאה שמשמא עיני האדם עד שאינו רואה אפילו מה שגלויו ופשוט לפניו.

וכמו שראיתי מהגה"ק מסאטמאר זצ"ל שמפרש הפסוק [תהלים כה ה] טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך דלכאורה הול"ל יורה חטאים בדרך דהכוונה שע"י החטאים מסמא עיני האדם ואינו יודע שחטא כלל והשי"ת ברחמיו מורה הדרך הישר להודיע להחוטא את החטאים שידע שחטא לפני

ולפי"ז מובן שאמר לו הקב"ה למשה בא אל פרעה וגו' שמושה לא רצה לילך עוד שחשש שיהיה בזה קטרוג גדול שאחר כל המכות עדיין יש בתוכו הכח להתנגד אל השי"ת, וחשש משרעה"ה שזהו באשמתו שלא היה יכול לעורר אצלו כח הקדושה כהוגן. ולכן אמר לו הקב"ה שמה שלא התעורר זהו כי אני הכבדתי את לבו וגו' והתכלית הוא למען תספר וגו' כדי שתספר לדורות שידעו ישראל שיתכן מציאות כזו שע"י סמיות עינים של טומאה כאשר חיים בלי התבוננות, או אי אפשר לכח הקדושה להתגבר ויש אפשרות נוראה כזו שאף שיש התעוררות גדול משמים עכ"ז אינם רואים ואינם מתבוננים לשוב אל ה'.

והנה בעו"ה שמענו שמועות מבהילות באסונות שאירעו לאחרונה לע"ז וצריכים להתבונן שהכל הוא בהשגחה פרטית לעורר את ישראל לאביהם שבשמים אלא מכיון שאנו מגושמים בהבלי הזמן מוכרח השי"ת לעורר אותנו באופנים מבהילים כאלו. ואפ"ל בביאור הכתוב (ויקרא כב לב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל וגו' הנה אסונות נוראות כאלו שיארע כואת לתיש ירא והרד אב למשפחה ברוכת ילדים שרצה לגדלם ע"ד התורה ועתה לע"ז נהרג בפתע פתאום ע"י גוי רוצח לע"ז בודאי שיש בזה חילול שמו ית"ש, אמנם מכיון שהשי"ת רוצה לעורר אותנו שיתנהגו ע"ד התורה ולקדש שמו ית"ש בכל מעשינו ודרכינו, ובעוה"ר אין אנו מתעוררים בלי זה הוא מוכרח לעורר אותנו באופנים נוראים כאלו.

וז"ש ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי וגו' היינו שהשי"ת מבקש מאתנו שלא יצטרך לעורר אותנו לקיים מצוות ונקדשתי וגו' ע"י אופנים ואסונות שיש בזה חילול ה' ח"ו. והנה בימים האחרונים שהיה קר מאוד נוכרתי במצב אחב"י כשהיינו במחנות ההסגר והוכרחו לעמוד ל"אפיעל" שהיו מונים אותם במנין הרשעים בכל יום ובחורף היה מוג האוויר בקרירות נורא עד כדי פיקוח נפש ולא היו מלוכשים כראוי וגם לא התחממו לא לפניה ולא לאחריה אלא תיקף אח"כ הווקקו לילך לעבודה קשה ועכ"ז התחזקו באמונה בה' ובלילה קודם השינה קראו קר"ש אף שלא ידעו אם יוכלו לעמוד בבוקר בחיים. ובעוה"ה כהיום נתרלו כ"כ לכל טוב עד שאם חסר לו מאומה נדמה לו שהוא פטור מהכל. והאמת הוא שהשי"ת נתן לנו כהיום השפעה ברחבות בעוה"ה, אבל עכ"ז בנוגע ללימוד התורה ולקיום מצוות, הקב"ה רוצה מאתנו דוקא היגיעה.

והשבתי שזהו הכוונה במושארז"ל [אבות ב יד] אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה שלא תאמר שאי אפשר לי ללמוד כעת כשאין לי פנאי כהוגן והלימוד עולה לי בניעה ובכבידות, כי שמא לא תפנה שמא זהו דוקא רצון השי"ת שלא יהיה לך פנאי כדי שתצטרך ללמוד ולקיים המצוה מתוך יגיעה שזהו רצונו של השי"ת לקיים מצותו מתוך יגיעה דוקא. ובפרט עכשיו בימי השובב"ם יש חיוב גדול להתבונן בדרכינו ולקבל עלינו להיטיב מעשינו וגם לעשות שינויים בפועל בכל הדרכים והמעשים כי זהו העיקר שיהיה שינוי בפועל. ויש לרמוז זאת במה שלומדים עכשיו הלכות שבת, וידוע מש"כ התוס' בריש מסכתין דהוצאה הוי מלאכה גרועה והענין דהוצאה הוי מלאכה גרועה דבכל מלאכה נעשה איזה שינוי בגוף החפץ משא"כ בהוצאה והכנסה לא נעשה שינוי בגוף הדבר אלא במקומה ולכן הוי מלאכה גרועה דרך כשיש שינוי בגוף הדבר זה נקרא מלאכה ופעולה. ובעיקר יש להתעורר ללמוד תורה בקדושה ובטהרה ולא ח"ו להשתמש בתורה למצוא לו קולות והיתרים להתנהג נגד התורה ולזה יכולים להגיע רק כשולומדים ביר"ש אזי השי"ת מאיר לו עינים לדעת דרך התורה האמיתית. ולא רק לעצמו צריכים להזהר אלא גם שלא יגרם מכשול לאחרים.

והשבתי לומר בענין מושארז"ל [נדרים נט.]. כל הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב קרבן, ולכאורה כשנדר הלא מוכרח לקיימו ולמה נחשב כאילו הקריב קרבן על הבמה. אמנם אפ"ל דהכוונה על נדרי אשה שהאב או הבעל צריכים לקיימו וז"ש דאף שלא נדר בעצמו אלא שמקיים הנדר של אשתו או בתו הוי ג"כ כאילו הקריב קרבן על הבמה שגרם מכשול לאחרים וז"ש והמקיימו כאילו וכו'. חזקו ואמצו בלימוד התורה"ק ובתיקון המעשים ויש קונה עולמו בשעה, כי באמת כל העגמ"נ שסובלים בעתיד הכל נובע ממה שלא זכו למלאות את ימי הבחורות בתו"ש כהוגן ולכן היו לבני חיל בתו"ש והשי"ת יהיה בעזריכם.

בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו.

ובמדרש ילקוט אי שנעשה לבו ככבד. ומובא במפרשים שבראות משה רבינו

ע"ה גודל עקשנותו של פרעה התבונן בעצמו ולא מצא בכוחות נפשו מדה כזו של עקשנות לעבודת השי"ת, והצטער על כך וע"כ אמר לו השי"ת שלא יתעצב לבו על הדבר כי אני הכבדתי את לבו שאין הכבדת לבו מצד כוחות עצמו אלא שנעשה לבו ככבד בגזירת עליון. בפ' שמות על הפסוק וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ולבנים ובכל עבודה בשדה איתא בזה"ק בעבודה קשה זו קושי"א בחומר זה ק"ו ובלבנים זה ליבון הלכתא ובכל עבודה בשדה זו ברייתא את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך זו משנה. ותמוה מה הקשר לדברים אלו ע"פ פשוטו של מקרא. ונקדים לכאר בפ' וארא שאמה"כ (ו, ט), ולא שמענו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה וכו' וידבר משה לפני אלקים הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים וידוע הקושיא מה ק"ו הוא הרי בני ישראל לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה וזה אינו שייך אצל פרעה וכבר פירשו בזה דעכ"ז יש כאן ק"ו דסוף כל סוף הרי הם דברי תנחומין ובשורה טובה לישראל והיה ראוי להם יותר השמיעה אף בקוצר רוח.

ובספה"ק בני יששכר (מאמרי חודש אלול) הביא בשם הרה"ק מהרצ"ה מזיטשויב זי"ע ד"ג מדות שהתורה נדרשת בהם מכוונים ל"ג מדות של רחמים ומדת ק"ו מכוון למדת א-ל ולכן ע"י שעושים ק"ו מעוררים מדת חסד א-ל ולכן מרע"ה כשהתפלל על מרים במדת א-ל כמ"ש (במדבר י"ב י"ג) א-ל נא רפא נא לה' ענהו השי"ת במדת ק"ו כמ"ש ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים וכמו שפירשו חז"ל שם. ובס' בית האוצר (מערכת א, דף ס"ה) הביא דברים הנ"ל ועפי"ז כתב טעם להא דאין עונשין מן הדין לפי שק"ו מעורר מדת חסד א-ל ואין ראוי שעל ידו יבוא עונש. ודרך הש"ס לומר אצל כל ק"ו "והלא דין הוא", כי לפני הק"ו יש כאן מדת דין והא-ל בא וממתיקו וכזאת היתה כוונת מרע"ה שעשה ק"ו הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה שרצה בזה לעורר מדת החסד והרחמים על בני ישראל. והמתקת הרחמים שעורר מרע"ה על בני"ה היא כי באמת גדולה הרחמנות על בני האדם כי כל הילוך מחשבותם מופרך ונסתר ודעתם מתהפכת בכל עת, רגע אחד נמשכים אחר הטוב וברגע שלאחריו כבר נמשכים אחר הרע וכן מצינו בבנ"י שמתחילה האמינו ושוב אח"כ לא שמעו אל דבריו.

וז"ש מרע"ה "הן בני ישראל" שמתחילה היו בדרגת בני ישראל והאמינו לדבריו ושוב אח"כ "לא שמעו אלי" וא"כ מה גדולה הרחמנות עליהם ועורר עליהם רחמים ע"י הק"ו ואיך ישמעני פרעה וסיים ואני ערל שפתים"ם שאחר שתעורר מדת רחמים שוב אין צורך עוד למליצתי כי גדולה רחמנותו ית' המשקפת בגודל צערן של ישראל ודי' בזה שהקב"ה בעצמו מיליץ עליהם לטובה. והנה כשם שמצינו בדברי חז"ל (ביצה טז.) מזונותיו של אדם קצובים לו ופירש"י שיש לאדם ליהזר מלעשות הוצאה מרובה שלא יסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו עד"ז קצובה לאדם מדת הנאתו אלא שביד האדם לבחור ברצונו איז הנאות שירצה וכל סוג של הנאה גשמית כגון אכילה או שינה וכל מיני תאוות בין בהיתר בין באיסור ח"ו נגרע מספר ההנאות הקצובים לו ורק הנאות של מצוה אינם עולים מן החשבון. ועד"ז כשנקצב לאדם גזירת עמל ויגיעה הרי בבחירתו ניתן לקיים גזירה זו בעמל גשמי או בעמל רוחני כגון ביגיעת התורה וכו"ב.

ועד"ד מה שאירע אצל הגר"א מווילנא וצ"ל שנחלה פ"א ולא היה יכול לאכול עד שנכנס אליו תלמידו המובהק הגר"ה מוואלאזשין וצ"ל ודיבר עמו ולאחר מכן הבריא מיד ונתברר כי הוא התייגע מאוד בהבנת דברי תוס' ומתוך שלא היה יכול לעמוד על דבריהם נחלה עד שבא תלמידו ובירר אתו את הדברים ושוב הבריא. הרי שמדת היגיעה שאדם מניס בהשגת עוה"ז הכניס הגר"א ביגיעת התורה. וענין זה יש לרמוז בפסוק וימררו את חייהם וגו' שאף אם נגזרה גזירה של וימררו את חייהם אין מוכרח שתתקיים הגזירה דוקא בעבודה קשה בחומר ולבנים אלא ניתן לקיימה ע"י יגיעה מפרכת בתורה בליבון הלכתא וקל וחומר בלימוד משנה וברייתא וכן בצער שאדם מצטער על חסרון הצלחתו בתורה ובתפילה כל זה לצער יחשב ומתקיימת בזה גזירת המרירות. וצריך לזהר מדמיונות היצר שמדמה לאדם שהוא חש קצת בראשו ואינו יכול ללמוד ועל כן דא ודאי נאמר חש בראשו יעסוק בתורה.

וצריך להתחזק ביותר בימי השובב"ם שהם ימים המיועדים לתשובה ולטהרה וכזהים הזה חופף רוח טומאה בעולם וגדול מאד הקלקול מחסרון טהרת הנפש והיצר אינו מניח שילמדו בטהרה ועלינו להאמין שהקב"ה משתוקק ללימוד תורתנו כי בזמן כזה שהעולם מלא טומאה ועזות, יקר בעיני ה' כאשר בחור יושב ועוסק בתורה ומה גדולה חשיבותו בשמים ולכן חזקו ואמצו בתורה ובדאי תהי משכורתכם שלימה והשי"ת יעזור לכם שתצליחו בתורה ויראת שמים.

במדרש ריש פ' בא מביא את הפסוק (משלי כז) כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם.

ובס' אהל יעקב מבאר פסוק זה וכתב שם שיש הבדל בין אבן וחול שהאבן הגדולה כבדה היא על האדם לסיבת רוב משקלה אבל ההר שכולו חול ועפר א"א להסיעו אף אם יודמן גבור ורב כוח כי יש בו חסרון נוסף שהוא מורכב מחלקים דקים ונפרדים וא"א לאחוז בו מבלי שיקיפוהו כולו וזהו כובד האבן ונטל החול.

ולפי"ז יש לפרש מה שהמשיל הפסוק שכעס האויל כבד משניהם כי האויל אינו יגע להעמיק בדבר חכמה לסיבת הקושי שבה וזהו דוגמת כובד האבן שאילו היה מתאמץ בכח היה יכול להשיגה אלא שהוא מתעצל בדבר ומלבד זאת אינו מתבונן באמצעים הנדרשים להשגתה וכדוגמת נטל החול שלא שייך ליטול את העפר אם לא שייכנסו אותו בתוך כלי, וכמו כן צריך להשתמש באמצעים הראויים להשגת החכמה והאויל שאינו מתבונן בזה נמשך לו הכעס מכח שני אלה הדברים כי אינו עושה כלום מחמת כובד האבן ונטל החול, ואח"כ הוא מתרעם וכעס על אי הצלחתו. ואמר הכתוב (תהלים יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש, כי בשעת מתן תורה יצאה נשמתן של ישראל ואח"כ שבה נפשם אליהם וזהו משיבת נפש.

ועוד מצינו פירוש על זה בס אגרות סופרים במעשה שאירע אצל הגאון רעק"א שפעם התאמץ ביותר בלימוד השיעור בבירור עמוק בדברי התוספות, ונחלש מאד עד שהגיע למצב סכנה והיו כולם עומדים בתפלה עבור בריאותו והיה שם אחד שבא וראה שרעק"א רחוש מרחשי שפתיו והטה אנו לשמוע ואח"כ יצא ואמר מובטחני שיבריא רבינו כי שמעתי שרחש שפתיו בתפלה ואמר רבש"ע זכות שיישבת דברי תוס' לאמתן אבקש ממך שתוסיף לי שנות חיים ובודאי שתפלתו מקובלת, ומפרש שם על ענין זה את הפסוק תורה ה' תמימה משיבת נפש שבזכות העיון בתורה ובירור הלכותיה לאמתתן זוכים להשבת הנפש. והנה מצוי הדבר שיחשוב האדם שאין תורתו חשובה וזה מביאו להתרשלות שלא יתייגע בתורה ואף כי בעצם הרי לכא' מחשבה זו נכונה שאין אנו במדרגה הראויה לכוון לאמתה של תורה.

וכמדומני שהמשגיח בלובלין ביאר הטעם על הנהוג כשלומודים גמרא עם נער והוא מכוון לקושיית הגמרא אין מפליאים אותו כ"כ כמו אם הוא מכוון לקושיא של המהרש"א והרעק"א והתומים וכיוצ"ב. ולכא' איפכא מסתברא שהרי תורת התנאים והאמוראים היא בודאי יותר לאמתה של תורה. וכיאר הטעם לפי שדברי התנאים והאמוראים אף כשאנו לומדים אותם יודעים אנו שיש בהם עומק רב שאין אנו משיגים כלל, וכל מי שהוא למדן יותר יוכל לגלות יותר מצפונות דבריהם ואין אנו לומדים כי אם את פשטות הדברים, ולכן כשהנער מקשה את קושיית הגמרא אין זה כי אם שבשכלו הפעוט הוא אומר אותם הדיבורים עצמם הנאמרים בגמרא אבל אין קושייתו ממש קושיית הגמרא משא"כ כשהוא מקשה קושיא שמקשים האחרונים הקרובים יותר לדורנו יתכן יותר שהקושיא היא באמת אותה הקושיא עצמה שהקשו הם. ועכ"פ יצדק לכא' לחשוב שאין תורתנו חשובה ואין אנו משיגים אמיתות הכוונה, ועכ"פ מחשבות אלו הם ממעשה הבעל דבר הרוצה לרשל את האדם מגיעת התורה כי מאחר שאין היא חשובה הרי די שילמוד פעם אחת מקפויא אבל האמת הוא שחייב האדם לשנות את תלמודו כמה וכמה פעמים ולהעמיק בה' ויגעת ומצאת תאמין שכשהאדם מתייגע בשכלו אז הוא זוכה להשגת רצונו יתברך אבל אם אינו מתייגע כראוי אינו מגיע לכך וגם במשה רבינו מצינו שחזר על תלמודו וניתן לו ריוח בין פרשה לפרשה להתבונן.

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו.

איא במדרש (שמו"ר פ"ג ס"ג) מהו הכבדתי, שעשה הקב"ה את לבו ככבד הזה שהיא מתבשלת שניה וארטסים נכנס לתוכה (פי' שהכבד משונה בזה שמתקשה על ידי הבישול, ולא שמתרכך ככל שאר הבשר. עין יוסף), כך נעשה לבו של פרעה ככבד הזה, ולא היה מקבל דבריו של הקב"ה, הוי כי אני הכבדתי את לבו וגו', ע"כ. וצ"ב למה נדמה דייקא לכבד בזה שלא קיבל דברי הקב"ה.

ונקדים מה שכתב המגיד מדובנא וצ"ל באוהל יעקב (פ' ויקרא) על המדרש (ויק"ר פ"ב ס"א) עשרה דברים נקרא יקרים ואלו הן, התורה והנבואה והתבונה והדעת והסכלות וגו', ומביא ראיות מפסוקים לכל הנ"ל, ועל הסכלות מביא דכתיב (קהלת יא) יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט, ע"כ. ולכאורה בהשקפה ראשונה כמו זר נחשב. האיד יתכו לומר על הסכלות כי

היא מן הדברים היקרים שנבראו בעולם, וכתב בהקדם לבאר מאמר המלך החכם ע"ה (משלי א כב) עד מתי פתיים תאהבו פתי. שלא אמר למה או מדוע פתיים תאהבו פתי, רק אמר עד מתי, אשר מכותלי שאלתו משמע שבאמת ראוי לאהוב הפתיות, רק שאל ואמר עד מתי, כי ראוי עכ"פ להגביל זמנו עד כמה, והדבר פלאי, כי באמת אין ראוי לאהוב הפתיות מכל וכל.

ומבאר דהנה כל דבר שהקב"ה ברא בעולמו יש לו איזה תכלית ומטרה, ולכאורה יש להתבונן כשאדם נולד יש בלבו הרגשים שונים, הלב הוא משכן ההרגש, ויש בו הרגשים כמו תאוה שמחה ועצבות, וגם תינוק קטן יש לו את זה, כל ההרגשים האלו נמצאים אצלו, אלא מאי, אין לו עדיין השכל להבין את ההרגשים, לתרגם את הרגש לאיזה תכלית שצריך את זה, הוא אינו מבין מתי צריך להיות בשמחה, ומתי צריך להוציא אל הפועל את ההרגשים האחרים, אבל למעשה יש בלבו כל ההרגשים, ולכאורה צריך להבין מדוע עשה הקב"ה ככה, מדוע צריך הילד את ההרגשים האלו בעודו קטן, מדוע הוא נולד מיד עם זה, כשעדיין אין לו שכל מה לעשות עם ההרגש, מה התועלת בזה שהילד כשלווקחים ממנו איזה משחק, ירגיש כעס ונקמה כמי שחרב עליו עולמו, ומה התועלת שיהיה לתינוק תאוה לאיזה ממתק שישחית את שיניו, הלא לכאורה היה עדיף שהרגש יתפתח עם השכל, וילד מבוגר שמתחיל כבר להבין, יתחיל גם כן להרגיש רגש של אהבה ושנאה וכדומה, אבל ילד קטן שאינו מבין מה טוב ומה רע גם לא ירגיש.

ותירץ שהקב"ה ברא את האדם באופן כזה שמקבלים את ההרגשים מעוד קטן ואי אפשר לחכות עם זה, הקב"ה לא היה יכול לחכות עם ההרגש עד שיהיה לילד שכל, ופתאום יאמרו לו, הנה עכשיו תרגיש התלהבות ועכשיו אהבה וכדומה, האדם צריך להתרגל להרגשים מגיל קטן מאד, כי איברים שלא משומשים נעשים במשך הזמן מקולקלים, ואם לא היה הילד משתמש ברגש עד שיגיע לשכלו, לא היה יכול להשתמש בהם גם אחר כך, לכן הכניס הקב"ה את כל ההרגשים בתינוק, אבל מה, התינוק אינו יודע מה לעשות עם ההרגש, ולכן הוא משתמש בהם כפתי כמו לשמחה ולהללות, אבל במשך הזמן כששכלו יגדל, יבין יותר טוב מה לעשות עם זה, כי ההרגש תמיד עמו גם כשהוא עדיין פתי, אבל הוא צריך להשתנות כשהוא מגיע לשכל.

וזהו שמתלונן הפסוק, עד מתי פתיים תאהבו פתי, והוא אומר בדוקא עד מתי, כי הגיע הזמן שצריך להפסיק לאהוב את המטפשות, אבל בגיל צעיר זה טוב, כי הקב"ה עשה בדוקא שיהיה לתינוק הרגשים וישתמש בהם כפתי, אבל עד מתי תאהבון פתי, הלא הגיע הזמן שתשתמשו עם ההרגשים לטוב ולא כפתי, וז"ש יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט, והמדרש לומד מזה שהסכלות היא גם כן יקר, ולפי הנ"ל אתי שפיר, כי עצם זה שיש סכלות, שילד קטן עדיין סכל ואינו מפותח זה טוב ויקר, אבל במשך הזמן כשתגדלו יותר, תדעו להשתמש עם ההרגש לטובה, כל ההרגשים האלו תשתמשו בהם למה שצריך להשתמש בהם ולא בסכלות, עכ"ד.

והנה בענין זה יש אימרה עתיקה על מה שאמרו ז"ל (ברכות ז: עה"כ (תהלים ז יב) ואל זועם בכל יום, וכמה זעמו רגע, וכמה רגע ומשני רגע כמימריה, היינו כהזמן שיי"ל מלה אחת, ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע, ואמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתיר וגו'. וכתבו התוס' (ד"ה שאלמלי) וא"ת מה היה יכול לומר בשעת רגע, י"ל כלם וגו', עיי"ש. ומפרשים הכוונה בזה, מה היא הקללה הגדולה של כלם שבלעם הרשע היה יכול לומר, דהנה נפש האדם מחולק לשלשה חלקים, מוח לב וכבד, המוח זה משכן השכל, המוח צריך לומר לאדם מה לעשות ומה לא, מה אמת ומה שקר, ואילו הלב הוא משכן ההרגשים, שם שורה אהבה ושמחה וכעס וכל הדברים הקשורים בזה, כל אלו שוכנים בלב, והכבד שבידוע יש בו ריבוי דם הוא החומר, הגוף של האדם, כל החומר של האדם מתרכז שם בכבד. הדרך שיהודי צריך להתנהג הוא, שהשכל יאמר להרגש מה לעשות, המוח שליל על הלב, שהמוח יאמר להלב איך להשתמש עם ההרגשים, מה יש לאהוב ומה לשנוא, והכלל הוא שהשכל צריך לשלוט בזה, וכן הלב צריך שישלוט על הכבד, היינו אחרי שקיבל הלב מהמוח מה צריך להרגיש, צריך שהלב ימסור לכלי המעשה להוציא מוח אל הפועל, נמצא שהסדר הראוי להיות הוא, מוח לב כבד, שהראשי תיבות הוא מל"ך, כי דרך ההנהגה הזו, זה נתון מלוכה לאדם, הוא מולך על עצמו.

בלעם הרשע רצה לקלל את ישראל שיתחפך הסדר, והתאוות הגופניות והחומריות ישלוט על האדם, וזה יאמר להלב מה צריך להרגיש, כי אחרי שכלי המעשה עשו דברים רעים, העינים ראו והאזנים שמעו והפה דיבר מה שאין צריכים וכדומה, ממילא הלב אינו עובד כמו שצריך, כי התאוה כבר מלא, והחומר המגושם הזה ימשיך ויאמר להלב מה שיאהב ומה שטוב ומה

להם להתבונן שיש לפניהם שנים רבות שיכולים הם לנצלם בהתמדת הלימוד ביגיעה ובכחם לזכות לידיעת חלק גדול בתורה והתורה תוסיף להם קדושה וטהרה ויזכו להרגיש מתיקות התורה וכל אחד יש לו נסיונות במשך כל ימי חייו וצריך ללחוץ נגדם ואחרי שמתגבר האדם על הנסיונות ואינו מניח את הלימוד הוא זוכה לסייעתא דשמיא שאי אפשר לתאר זאת, שפתאום הוא מקבל הארה מן השמים ונפתחים לו שערי ההבנה בתורה ופתאום הוא זוכה להרגיש טעם המתוק שבתורה עד שקשה בעיניו להפרד מן הלימוד וסייעתא דשמיא זו נשפעת לאדם אחר שכבר התייגע במדה הראויה.

שישנא ומה שאינו טוב, ומשם יגיע הדבר עד השכל, שיתחיל להבין בשכלו כאילו שכך צריך להיות, זה מה שקילל כלעם הרשע את ישראל במלה אחת, כל"ם, ראשי תיבות כבד לב מח להיפוך מומך, ולכן אמר הקב"ה אני אומר להיפוך (במדבר כג, כא) ה' אלקי עמו ותרועת מל"ך בו. אצל ישראל אינו כן כמו שאתה רצית לקלל אותם, אלא מל"ך מח לב כבד. ומועתה א"ש דברי המדרש הנ"ל אצל פרעה הרשע, כל החלקים נתהפכו לגופניות, הלב שצריך להרגיש, היה ממש חתיכת כבד, היינו חומר וגוף, שלא עבדו אצלו שום הרגשים עפ"י השכל, רק הלך בלבו ושכלו אחר עצת החומר ומעשיו הרעים ששורשו בכבד כנ"ל, ואיברי המעשה שלטו על הלב בבחינת מה שרצה כלעם הרשע לקלל את ישראל.

להמשה

עשר בשבט

שחל ביום ה' בשלח-שירה הבעל"ט

אמנם בספה"ק בני יששכר (שבט מאמר ב' או"א) כותב שקיבל מרבתי שצריך כבר להתפלל מחמשה עשר בשבט, שיזמין לו הקב"ה אתרוג כשר יפה ומהודר, ורואים כמה יש להשקיע בזה לקיים מצות אתרוג וד' מינים בהידור, אבל באמת לאו דוקא שכוונתו להתפלל על אתרוג שעולה הרבה ממון, אלא הכוונה בזה שיזדמן לו אתרוג מהודר, היינו שיהיה ראוי לכך, וזהו על ידי שיהיה הפנימיות שוה להחיצוניות, שיעבוד את השי"ת מתוך פנימיות הלב, שהרי כתבו בספרים הק' שהאתרוג מרמז על הלב.

(דברי יונה ח"ב דף רס"ז)

הנה למדנו כעת הסוגיא של אין שליח לדבר עבירה ואיתא במדרש עה"פ שופך דם האדם באדם דמו ישפך דכפל הלשון בא להורות שאם שפך דם ע"י אדם אחר חייב המשלח והיינו כי בבן נח יש שליח לדבר עבירה והטעם לזה ביאר הגאון מאוסטראווצע (מובא בפרדס יוסף ח"א דף ס"ז) שהרי הטעם דאין שליח לדבר עבירה הוא מפני שדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין והיינו דלכן אמרין דכשעשה מעשה העבירה ודאי לא עשה זאת בשביל שליחות המשלח שהרי לא יצדק לשמוע לדברי התלמיד כנגד דברי הרב ועל כרחק דמה שעשה אדעתא דנפשי, קעביד וא"כ אינו נעשה שליח. אכן צ"ב שהרי אילו היה שליחות לדבר עבירה הרי לא עבר השליח העבירה כי נחשבת היא למשלח וא"כ מאי קאמר דאשד"ע לפי שדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין הרי אינו עושה נגד דברי הרב שהרי אין העבירה נחשבת לו אם יש שליחות לדבר עבירה, וא"כ שפיר מצינו למימר דישלד"ע ובאמת אינו עושה כנגד דברי הרב, וע"כ צ"ל דמאחר שעובר עכ"פ בלפני עור כי הוא מכשיל את המשלח שפיר שייך לומר עליו דברי מי שומעין וממילא בטלה השליחות, ולפי"ז סברא זו שייכת דוקא בישראל דיש בו משום לפני עור אבל בבן נח שאין בו משום לפני עור הדרין לסברא דיש שליחות לדבר עבירה ואין טענה על השליח דדברי מי שומעין שהרי אינו עובר על דברי הרב כי העבירה נזקפת למשלח ומשום לפני"ע ליכא בבן נח עכת"ד.

והגאון רבי יוסף ענגל ז"ל בספרו בית האוצר (כלל ע"ט) מבאר באופן אחר דהטעם שאין שליח לדבר עבירה הוא כעין שאמרו בגמ' (גיטין כד.) דבעינן שתהא שליחות חוזרת למשלח והיינו דאם הבעל עושה את אשתו שליח להולכת הגט עד שתגיע למקום אחד ושם תיעשה שליח לקבלה לקבל הגט מיד עצמה ותתגרש אמרין דלא מהני השליחות כי לא חזרה שליחות אצל הבעל דבעינן שיהא ראוי השליח לחזור ולומר למשלחו עשיתי שליחותך וזו אינה ראויה לחזור שהרי נשתלחה לעצמה ומיד שעשתה השליחות היא בעל המעשה וכבר בטל השליחות קודם שתחזור להמשלח, ומבואר מזה דבעינן שתהא השליחות נמשכת איזה זמן מועט אחר מעשה השליחות והנה כל אחד מישראל יש לו חזקת כשרות, ולכן כששליח הולך לעשות איזה שליחות לדבר עבירה אנו מחזקינן ליה בכשרות שלא יעשה שליחותו עד הרגע האחרון טרם עשותו העבירה ונמצא ששליחותו התחילה רק כשכבר עושה פעולת העבירה, וא"כ כמו שמצינו ששליחות לא מהני רק כשנשא שם שליחות איזה זמן אחר מעשה השליחות, כך צריך שיתחיל השליחות איזה זמן טרם מעשה השליחות, ולכן אין שליח לדבר עבירה כי אין השליחות מתחלת עד עשיית העבירה. אכן זה דוקא בישראל שיש לו חזקת כשרות, אבל בן נח שאצלו אמרין מחשבה רעה מצטרפת למעשה כי אין לו חזקת כשרות, בדידה שפיר שייך שליחות לדבר עבירה כי השליחות מתחלת לפני המעשה.

וזה דקדוק הלשון שליח "לדבר" עבירה כי מהאי טעמא אין בישראל שליחות בעבירה כי עדיין אין השליחות מתחלת בשעת הדיבור רק בשעת מעשה משא"כ בבן נח מתחלת השליחות מיד אצל הדיבור ולכן יש שליח "לדבר" עבירה, ועכ"פ כל איש ישראל יש לו חזקת כשרות שרצונו לעשות רצון הבורא אלא שלפעמים היצה"ר גובר עליו ואינו יכול לעמוד בנסיון והנה ע"י העבירות יש לאדם חולי הנפש והאבר שבו חטא יש בו חולי ואף שאינו נראה לעין מ"מ חלק הרוחני שאבר הוא חולה וצריך לדרוש ברפואות כדי לרפאות האברים כשם שדורשים ברפואות לחולי הגוף, ואמנם הרי בעוה"ר פגמנו בכל אברינו ומקף רגל עד ראש אין בו מתום וכמו שפורטים בתפילה זכה בערב יוה"כ וא"כ צריכים למצא רפואה כללית המועלת לכל האברים. ורפואה זאת היא ע"י לימוד התורה וצריך להאמין באמונה שלימה שגדולה ביותר קדושת התורה ואין היא מקבלת טומאה ולכן אף אם מחזיק האדם עצמו בשפלות שאינו ראוי לפתוח פיו בדברי תורה מ"מ דברי תורה אין מקבלין טומאה כמו שאמרו חז"ל בגמ' ברכות והגם שצריכים להזהר ללמוד רק בטהרה אבל ביטול הלימוד וודאי מטמא יותר. ובחורים צעירים ראוי

י"ו ל ע"י מערכת אוצר יונה - 659-6062 (845)

צו באקומען דעם גליון ווענטליך שיקט א אי-מעיל צו
YIDEL425@gmail.com